

Гавінська О. А.,
кандидат юридичних наук,
приватний нотаріус
Малярчук А. Р.,
студентка кафедри публічно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Права людини – це її суб’єктивні можливості самостійно, вільно й незалежно від інших осіб визначати міру та спосіб власної поведінки або вид установленної поведінки, що не заборонена законодавством і не порушує права та свободи інших людей.

Обмеження прав і свобод людини – це інститут права, який складається з великої кількості взаємопов’язаних, узгоджених між собою норм конституційного, кримінального, цивільного, адміністративного, екологічного й інших галузей права, які встановлюють порядок, підстави, умови, правомірність, механізми звуження змісту й обсягу прав людини. Крім того, усі ці норми законодавства доповнюються судовою практикою національних судів, а також практикою Європейського суду з прав людини.

Незважаючи на вищевикладене, основним джерелом інституту обмеження прав людини є Конституція України як нормативно-правовий акт вищої юридичної сили та прямої дії, який установлює вихідне й фундаментальне положення: права і свободи людини є непорушними й невідчужуваними (стаття 21 Конституції України); під час прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу чинних прав і свобод (стаття 22 Конституції України) [1].

Як можна побачити, Конституція України розуміє інститут обмеження прав і свобод людини та громадянина як звуження змісту й обсягу чинних прав і свобод.

Законодавство України закріплює на конституційному рівні сукупність прав, свобод та обов’язків людини і громадянина, реалізація яких забезпечує

функціонування держави з демократичних, соціальних та правових причин. Хоча конституційні права і свободи мають найвищу юридичну силу, більшість з них не є абсолютними, оскільки їх здійснення може бути обмежене законом [1].

Прийнято виділяти такі види обмеження прав людини:

за обсягом – 1) загальні, які можуть стосуватися всіх прав і свобод (як вимога про непорушення прав інших людей); 2) спеціальні, які використовуються щодо деяких прав і свобод (обмеження, що встановлюються в умовах воєнного або надзвичайного стану, а також в інтересах національної безпеки, і деякі інші); 3) окремі, стосовно певних прав.

за підставою обмеження на такі види, як правомірне та неправомірне обмеження прав.

за місцем – обмеження, що передбачені національним законодавством, та обмеження, що передбачені міжнародним законодавством.

за змістом можна виділити обмеження, що безпосередньо спрямовані на звуження обсягу й змісту, та обмеження, що встановлюють додаткові умови [3].

Інститут обмеження прав і свобод людини та громадянина закріплюється в міжнародній нормі права, а саме в статті 29 Загальної декларації прав людини, відповідно до якої під час здійснення своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання й поваги прав і свобод інших і забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку й загального добробуту в демократичному суспільстві [2]. Схожі положення знаходимо в багатьох міжнародних актах, а також у Конституції України, що свідчить про такий підхід до прав людини, за якого вони можуть бути обмежені лише для загального блага в разі необхідності й доцільності. Така доктрина та практика світових держав є прийнятною та зрозумілою, ефективною, хоча в деяких випадках на практиці й призводить до суперечностей між інтересами людини, суспільства та держави.

Механізм і порядок обмеження прав виходить із положень Загальної декларації прав людини, конкретизується практикою Європейського суду з прав людини. Такий механізм має назву трикутника правомірності обмеження прав

людини. На основі нього ґрунтується діяльність самого Європейського суду, національних судів і здійснюється правомірне обмеження прав людини [2].

Такі обмеження допускаються з метою охорони здоров'я та моралі населення, національної безпеки, територіальної цілісності держави, прав та свобод громадян, а також охорони громадського порядку, запобігання злочинам, з'ясування істини під час кримінальних розслідувань, якщо іншими способами отримати інформацію неможливо, попередження розголошення інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя.

Метою обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина з цих причин є встановлення відповідного балансу між інтересами людей, суспільства та держави [5].

Відповідно до частини 2 статті 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, здійснення свобод людини та громадянина, оскільки воно пов'язане з обов'язками й відповідальністю, може підлягати таким обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету й безсторонності суду [4].

Обмеження прав і свобод людини є необхідним складником правової системи будь-якої держави та сучасного суспільства, що об'єктивно зумовлює його законодавче врегулювання і створення окремого інституту права міжгалузевого характеру. Такі обмеження повинні мати правовий характер і накладатися лише відповідно до загального інтересу – національної безпеки, правопорядку, захисту норм моралі, захисту прав і свобод іншої людини, коли право іншої людини в правомірному балансі переважає. Правова процедура накладення обмежень повинна полягати в застосуванні трикутника правомірності обмеження прав людини, який є досягненням сучасної правової науки та судової

практики. Навіть з активним розвитком суспільства та появою прав четвертого покоління такий механізм не втрачає своєї ефективності й продовжує діяти, що свідчить про його ефективність і гарантує непорушність принципу верховенства права під час вирішення конкретних справ щодо обмеження прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 № 995_015. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Слінько Т.М. Правові підстави обмеження реалізації прав і свобод людини та громадянина. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/15153/1/Slinko.pdf>
4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 02.10.2013 №995_004/ Верховна рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
5. Самоутуга А.В. Правомірне обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина: сучасний стан досліджень проблеми. *Право і суспільство: науковий журнал*. 2010. № 6. С. 72–76

Губіна С. І.,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління освітніми закладами
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДОТРИМАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО Й СУМІЖНІ ПРАВА

Наука створює інструменти для технологічного, економічного та соціального розвитку. Однак в умовах глобальної проблеми масових “псевдонаукових” досліджень та “псевдонавчання” цей наслідковий зв’язок не